

تحول در دستگاه قضایی یک نقشه راه عملیاتی کم داشت که حالا با ابلاغ «سند امنیت قضایی» محقق شده‌است. سند ۳۷ ماده‌ای امنیت قضایی با تکیه بر اصول فقهی از یک طرف و آموزه‌های نوین حقوقی از طرف دیگر، رسماً و اساساً حقوق عامه را از تقایم بخشد. بازسازی چهره دستگاه قضایی با اجرای سند امنیت قضایی از دیگر نتایج ابلاغ جدید رئیس دستگاه قضا است. کرامت انسانی و حقوق بشر در جای جای سند امنیت قضایی دیده شده‌است. این سند، شعاری و کلی‌گو نیست؛ با شناخت از وضعیت و ایرادات موجود در مراجع قضایی و شبهه‌قضایی، شیوه‌هایی ارائه شده‌است که ماحصل آن بهبود کار کردی در مسائل متناظر با دستگاه قضا است.

■ ■ ■

دادرسی عادلانه و بدون تبعیض، غایت‌القوای بی‌ریزی حقوق در جوامع امروزی است. اگر دادرسی عادلانه نباشد و رسیدگی‌ها در مراجع قضایی و شبه‌قضایی با تبعیض صورت بگیرد، هیچ کدام از حق‌های بشری استیفا نخواهند شد. قضاوت و دادرسی، پله آخر حقوق بشر است، اگر این پله آخر منطقی و محکم نباشد، عملاً سایر حقوق اشخاص و نهادها بدون ضمانت اجرا و رها شده‌است. اتقان قضا و دادرسی، روح حقوق است که اگر از آن گرفته شود، مواد و تبصره‌های قانونی، نوشته‌هایی بی‌جان و بی‌خاصیت خواهندبود.

■ یک کاسه کردن عملیاتی اصول دادرسی

در قانون اساسی کشورمان و سایر قوانین مانند آیین دادرسی کیفری و آیین دادرسی مدنی، اصولی ذکر شده است که رعایت آنها لازمه دادرسی منصفانه است، اما این اصول در قوانین پراکنده گاهی بدون ضمانت اجرا ذکر شده‌اند، گاهی هم به قدری پشت گوش انداخته شده‌اند که در عمل به یک قانون متروک تبدیل و نسخ ضمنی شده‌اند. تشتت این اصول مهم دادرسی از دیگر معایب حال حاضر نظام حقوقی کشورمان است. سند امنیت قضایی با ذکر یکجا و عملیاتی این شاقول‌های رسیدگی قضایی، جان تازه‌ای به اصول دادرسی بخشیده‌است. ازجمله اصولی که در سند امنیت قضایی درج شده، عطف به ماسبق نشدن قوانین و مقررات یا قیح عقاب لایبایان، قانونی بودن جرم و مجازات، شفافیت، استقلال قضایی و بی‌طرفی، برابری در مقابل قانون، رسیدگی و دادرسی در مهلت معقول، رسیدگی علنی، بهره‌مندی از خدمات حقوقی، حریم خصوصی،

نظر کارشناسی

■ رضا سارآبادانی*

با مطالعه و بررسی سند امنیت قضایی چند نکته مثبت در آن مشخص می‌شود که می‌توان گفت برای نخستین بار در نظام حقوقی و قضایی ایران به این مسائل به‌طور جدی پرداخته شده‌است. اولین نکته مثبت ارائه تعریفی از امنیت قضایی است که در این سند به‌طور هوشمندانه صورت گرفته‌است. اصولاً در حقوق ایران گرچه در بند ۱۴ اصل سوم قانون اساسی به امنیت قضایی اشاره گردیده‌است، ولی تا به امروز علمای حقوق تعریف مشخصی از امنیت قضایی ارائه ندهادند و تنها به ذکر برخی مصادیق آن اکتفا کرده‌اند، اما در این سند به تعریف امنیت قضایی به‌طور هوشمندانه اقدام شده‌است و در مقدمه آن بیان می‌یابد: «امنیت قضایی حالتی است که در آن حیثیت، جان، مال و کلیه امور مادی و معنوی اشخاص مورد حمایت قانون و مصون از تعرض باشد.»

گرچه در ظاهر امر شاید این گونه به نظر برسد که در تعریف صورت گرفته در سند بسین این دو مفهوم امنیت حقوقی و امنیت قضایی خلط صورت گرفته‌است؛ زیرا امنیت حقوقی و امنیت قضایی

دارای دو مفهوم جداگانه است و نویسندگان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با دقت نظر خود این دو مفهوم را جداگانه مورد اشاره قرار داده‌اند، بدین صورت که امنیت حقوقی را در اصل بیست و دوم قانون اساسی و امنیت قضایی را در بند ۱۴ اصل سوم قانون اساسی مورد اشاره قرار داده‌اند، ولی با توجه به مناسبت موضوع سند و عنوان آن که مشخصاً مربوط به امنیت قضایی و حوزه فعالیت قوه قضائیه و همچنین توجه به عنوان بخش‌ها و واحدهای سند این‌اشکال ظاهری بر طرف می‌گردد. امنیت قضایی یک چیز را دنبال می‌کند؛ اینکه تضمین شود احاد جامعه در صورت تعرض به حقوقشان قادر باشند بدون ترس از هر گونه تعرض و هر گونه مانع و سنگ‌انباری با امراجه به دستگاه قضایی که مرجع رسیدگی به تظلم خواهی عموم‌است در جهت احقاق حق تنصیب‌شده خود برآیند و همچنین همه طرفین رسیدگی نیز مطمئن باشند حقوق حق آنها در جریان دادرسی‌های قضایی تضییع نخواهد شد.

دومین نکته مثبت این سند آن است که در کنار اشاره به اصول کلاسیک امنیت قضایی و حقوقی، مثل اصل شخصی بودن جرم و مجازات یا اصل منع

بازداشت خودسرانه، به مفاهیم نوین امنیت قضایی از جمله اصل تمرکز بر امور قضایی، حق رسیدگی و دادرسی در مهلت معقول، اصل اعتماد و انتظار مشروع و اصل شفافیت نیز توجه و این مفاهیم نوین را وارد ادبیات حقوقی و قضایی ایران کرده‌است. به عنوان مثال اشاره از موارد مهمی که در حقوق فرانسه چند سالی است که در مورد آن صحبت می‌شودآن است که متون حقوقی مانند آرا قضایی و قوانین باید طوری نوشته شود که تا حد امکان برای عموم قابل فهم باشند، که طوری که فصل تعدادات قانون و مدنی فرانسه مصوب ۲۰۱۶ با همین رویکرد نوشته شده‌است. حالا می‌بینیم که در سند امنیت قضایی به عنوان یک سند حاکمیتی برای نخستین بار به این مهم اشاره شده‌است، بدین صورت که در ماده ۱۵ سند آمده‌است: «اصل شفافیت، تضمین کیفیت حقوق و آرا قضایی از نظر قابلیت فهم و وضوح آن برای همه شهروندان با هدف افزایش اعتبار نظام حقوقی است. بر اساس این اصل تصمیمات مراجع قانون و شبه‌قضایی و اداری باید عاری از ابهام و دارای انسجام باشد.»

به عنوان سومین ویژگی مثبت این سند، با انتشار

عمومی آرای قضایی شاهد دادگاه‌های شیشه‌ای خواهیم بود که مهم‌ترین نتیجه آن شفافیت و امکان نظارت و نقد این آرا توسط صاحب‌نظران می‌باشد؛ به طوری که قضات محترم دستگاه قضایی وقتی می‌دانند آرای آنها در معرض نظارت عمومی و نقد صاحب‌نظران حقوقی قرار خواهد گرفت، وقت بیشتری در رسیدگی و صدور رأی خواهند داشت که این امر نتیجتاً به استحکام آرا منجر خواهد شد. همچنین اهمیت دیگر انتشار آرای قضایی آن است که حتی می‌تواند موجب انقلابی در شیوه تدریس رشته حقوق در ایران شود؛ زیرا از زمان تأسیس رشته حقوق امری تقریباً متروک بوده‌است و وقتی بااستادین حقوق در مورد دلایل این صحبت می‌تواند به عنوان مهم‌ترین دلیل آن عدم انتشار منظم آرای قضایی و در نتیجه تحریف بودن رویه قضایی می‌باشد. با انتشار آرای قضایی این نقص برطرف خواهد شد و مطالعه و

بررسی آرای قضایی می‌تواند یک پای ثابت تدریس در کلاس‌های حقوقی باشد. البته سابق بر این نیز سامانه‌ای به نام بانک آرای قضایی وجود داشته‌است، ولی آرای منتشره در این سامانه بسیار محدود بوده و صرفاً تعداد کمی از آرای دادگاه‌های عالی را در بر می‌گیرد. به عنوان آخرین نکته، این سند امنیت قضایی باید طوری تفسیر شود که تمام مرتبطين دستگاه قضایی اعم از دادسرا، و کلا، طرفین دادرسی، کارشناسان، شهود و مطلعین، ضابطین و حتی کارمندان دادگاه‌ها را در بر گیرد؛ زیرا بر خلاف آنچه ممکن است تصور شود، امنیت قضایی تنها شامل مخاطبان دستگاه قضایی، بلکه شامل زیرمجموعه آن نیز می‌شود و زیرمجموعه دستگاه قضایی نیز باید از دولت قبل هم نفوذ درونی و بیرونی مصون باشد. امیدوارم از سند امنیت قضایی به عنوان مکمل دستورالعمل کرامت انسانی قوه قضائیه که سابقاً در سال ۹۸ ازسوی ریاست محترم این قوه ابلاغ گردید، بتواند به عنوان بخشی از هدف برنامه‌ریزی شده بزرگ‌تری به نام تحول دستگاه قضایی مثمر ثمر گردد.

■ وکیل پایه یک دادگستری

یک نهاد از وکلا و قضات بر اجرای سند نظارت کند

که نباید به‌خاطر اجرای اصل علنی بودن دادگاه‌ها، اصل برائت را مورد خدشه قرار دهیم. انتشار اسامی به‌طور اختصاری مثل م. د. و امثالهم پیش از محکومیت یک فرد، خلاف اصل برائت است. علنی کردن به این شکل، پیش از قطعیّت یک حکم، سم مهلک عدالت قضایی است. به فرمایش حضرت امیر (ع)، هنر عدالت آن نیست که همه گناهکاران به مجازات برسند، بلکه هنر عدالت در این است که هیچ بیگناهی مجازات نشود. رسانه‌های دیداری و شنیداری هم باید بتوانند بر پروسه‌های قضایی نظارت کنند. این موارد در سند امنیت قضایی مورد اشاره واقع شده‌است. قانون حفظ حقوق شهروندی در زمان مرحوم شاهرودی و منشور حقوق شهروندی در دولت قبل هم ابلاغ شده‌است. اجرای همه اینها در کنار هم می‌تواند موجب بهبود دستگاه قضایی شود.

در همین جالازم است به آقای رئیسی بابت حذف عملی تبصره ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری زیر یک عرص کش. این اقدام نشان از اتخاذ یک رویکرد جدید در دستگاه قضا است. موارد مترقی دیگری هم در سند امنیت قضایی ذکر شده‌است که مانع اقدامات خارج از چارچوب خواهد شد؛ از جمله آنها منع شکنجه و بازداشت خودسرانه است. این موارد مورد تأیید حقوق‌دانان است. این نکته را هم بایستی مورد اشاره قرار دهیم که سند امنیت قضایی، اگرچه یک اقدام بسیار بجا و مورد اعتنای مراجع قضایی خواهد بود، اما چون قانون نیست، نمی‌تواند در احکام دادگاه‌ها مورد استناد مستقیم قرار بگیرد. اگر رفی این مشکل پیش‌هاد می‌کنم رئیس دستگاه قضا یک نهاد فراوقای متشکل از قضات و وکلای مجرب تشکیل دهد تا بر اجرای این سند در چارچوب قوانین جاری به نظارت داشته باشند و آن را مورد ارزیابی دوره‌ای قرار دهند. با ادامه روند جدید، آبی‌روی احساس بی‌عدالتی ریخته خواهد شد.»

■ استاد دانشگاه و رئیس اسبق کانون وکلای مرکز

خدمت و پیش از ارتقای تدوین کند؛ به‌نحوی که آنان، به‌ویژه در مراجع تخصصی، آموزش‌های لازم را برای انجام شایسته وظایف خود دریافت کنند.»

از طرف دیگر، در اندیشه‌های جدید حقوق بشری، بین دو مفهوم «حقوق شهروندی» و «حقوق بشر» تفکیک قائل شده، حقوق بشر را مفهومی اعم از حقوق شهروندی برمی‌شمارد. سند امنیت قضایی در ماده ۲۴ به این نکته ظریف هم توجه داشته‌است و مقررات خودوش را فراتر از شهروندان ایرانی، به غیر اتباع هم تسری داده‌است: «در صورتی که شخص بازداشت‌شده تبعه دولت بیگانه باشد، قوه قضائیه بازداشت وی را از طریق وزارت امور خارجه به سفارت‌تخانه یا دفتر حافظ منافع کشور تبعه بازداشت‌شده اطلاع می‌دهد. مأموران کنسولی آن دولت حق دارند از طریق وزارت امور خارجه درخواست خود مبنی بر ملاقات، مذاکره، مکاتبه یا تر تریسات لازم برای نمایندگی قانونی فرد بازداشت‌شده را به قوه قضائیه ارسال نمایند. شخص بازداشت‌شده خارجی از تمامی حقوق قانونی برابر با سایر اشخاص برخوردار است.»

■ علم نوین حقوقی در سند امنیت قضایی

همه دانش حقوق و جامعه‌شناسی گرد هم آمده‌اند تا در نهایت بتوانند از پی اجرای مجازات، مجرم را اصلاح کرده و بازپروری‌شده به جامعه باز گردانند. معایب زندان دیگر بر کسی پوشیده نیست؛ از طرفی نمی‌توان زندان را به کل از سیستم‌های قضایی حذف کرد. به همین خاطر علوم نوین متناظر با حقوق قواعدی وضع کرده‌اند تا بتوانند به این هدف نهایی دست پیدا کنند. ماده ۲۸ سند امنیت قضایی با ذکر عبارت «زندگی شرافتمندانه» برای مجرم پس از طی دوران محکومیت به این یافته‌های جدید جرم‌شناسی توجه ویژه کرده‌است. حتی فراتر از شخص مجرم، سند امنیت قضایی به وضعیت خانواده و سایر افراد جامعه هم پرداخته‌است: «به‌منظور تأمین امنیت و منافع خانواده و سایر افراد جامعه و حمایت از فرد در روابط با اجتماع با هدف توانمندسازی زندانی آزادشده همگام با تحولات اجتماعی، از همان آغاز محکومیت باید به آینده زندانی پس از خروج از زندان توجه شود.» به کارگیری همه این موارد می‌تواند به تحول قضایی جامعه‌عمل بپوشاند. دادرسی عادلانه از مسیر امنیت قضایی می‌گذرد. با تحقق امنیت قضایی و نظارت بر اجرای سند ابلاغ شده، هم حقوق عامه به طرز محسوس‌تری عالی می‌شود و هم چهره جدیدی از دستگاه قضایی نمایان خواهد شد.

از اندیشه‌های نوین تا دادگاه‌های شیشه‌ای در سند امنیت قضایی

مسئولیت اجتماعی

حسین سروقامت

۱۴۲

همه چیز از جر و بحث استاد و دانشجو آغاز شد؛ درس حقوق بود. استاد نظرات دانشجو را برنناخته، او را از کلاس اخراج کرد. دانشجو مظلومانه از خود دفاع می‌کرد، اما زورش به شمشه پر زور استاد نمی‌رسید؛ بچه‌ها نگاه می‌کردند و جیک کسی در نمی‌آمد.

استاد گفت وگور با ساؤالی آغاز کرد؛ چرا به قانون نیازمندیم؟ یکی گفت تا کارهای مردم بسامان شود. دیگری گفت تا قوی به ضعیف ظلم نکند. سومی گفت تا عدالت محقق شود...

استاد پرسید فایده عدالت چیست؟ یکی گفت حفظ حقوق عامّه.. تا راه ستمکاری در جامعه سد شود!

استاد که منتظر همین پاسخ بود، گفت بچه‌ها؛ شجاعانه بگویید

من در حق هکملاسی شما ظلم کردم؟

همه یکصدا گفتند پله!

او با عصبانیت فریاد زد، پس چرا شما سکوت کرد بد؟

درس بزرگی بود؛ قوانین مهمنند، اگر شجاعت اجرای آنها وجود داشته باشد!

بحران تمام‌عیار کرونا

طوفانی از کرونا بیمارستان‌های پایتخت را

در نوردیده است

گسترش بیماری کرونا به حدی رسیده که بیمارستان‌های تهران را وارد یک بحران تمام‌عیار کرده‌است. معاون آموزشی دانشگاه علوم پزشکی تهران در توتیتی از طوفان خطرناکی از کرونا خبر داده که بیمارستان‌های پایتخت را در نوردیده‌است. معاون تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت هم روز گذشته از بی‌اتر بودن چهار داروی معروف بر درمان کرونا خبر داد. سیاه استان تهران در اقدامی ویژه برای مقابله با افرادی که نسبت به رعایت پروتکل‌های بهداشتی در اماکن عمومی بی‌توجه هستند؛ گروهی را با نیروی انتظامی و کادر درمانی و پزشکی تشکیل داده تا آنها را با امر به معروف و نهی از منکر ارشاد کنند. کرونا سخت‌تر از قبل می‌تازد. محدودیت‌های سفر هرچند از آمار سفرها کاسته‌است، اما حریف کرونا نشده‌است. اوضاع در پایتخت بحرانی‌تر است.

■ ای کاش به اینجا نمی‌رسیدیم

دکتر امیرعلی سهراب‌پور، معاون آموزشی دانشگاه علوم پزشکی تهران در صفحه تویتر خود از بحران تمام‌عیاری که بیمارستان‌های تهران را درگیر کرده خبر داده و نوشت که «دیشب طوفان خطرناکی از کرونا بیمارستان‌های تهران را در نوردید. ای کاش به اینجا نمی‌رسیدیم.» سخنگوی وزارت بهداشت هم روز گذشته از درگذشت ۲۶۵ بیمار کرونایی طی ۲۴ ساعت منتهی به شنبه خبر داد و اعلام کرد که ۴ هزار و ۵۵۲ بیمار جدید مبتلا به کووید ۱۹ در کشور شناسایی شدند و مجموع مبتلایان به این بیماری در کشور به ۵۲۲ هزار و ۲۸۷ نفر رسیده‌است.

■ ۲۶۵ فوتی به‌خاطر کرونا

سیماسادات لاری در تازه‌ترین آمار خود اظهار کرد: «از روز ۲۴ تا ۲۵ مهر ۱۳۹۹ و بر اساس معیارهای قطعی تشخیصی، ۴ هزار و ۵۵۲ بیمار جدید مبتلا به کووید ۱۹ در کشور شناسایی شدند که ۲ هزار و ۱۶ نفر از آنها بستری شدند و مجموع بیماران کووید ۱۹ در کشور به ۵۲۲ هزار و ۳۸۷ نفر رسید.» وی با بیان اینکه ۴ هزار و ۶۸۴ نفر از بیماران مبتلا به کووید ۱۹ در وضعیت شدید این بیماری تحت مراقبت قرار دارند، افزود: «متأسفانه در طول ۲۴ ساعت گذشته، ۲۶۵ بیمار کووید ۱۹ جان خود را از دست دادند و مجموع جانباختگان این بیماری به ۴۹ هزار و ۸۷۰ نفر رسید.» لاری با اشاره به اینکه تا کنون ۲ میلیون و ۴۵۴ هزار و ۵۷۰ زامایش تشخیص کووید ۱۹ در کشور انجام شده‌است، ادامه داد: «خوشبختانه تاکنون ۴۲۰ هزار و ۹۱۰ نفر از بیماران، بهبود یافته یا از بیمارستان‌ها ترخیص شده‌اند.»

■ ۱۶ استان همچنان در وضعیت قرمز

وی اضافه کرد: «استان‌های تهران، اصفهان، قم، آذربایجان شرقی، خراسان جنوبی، سمنان، قزوین، لرستان، اردبیل، خوزستان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد، گیلان، بوشهر، زنجان، ایلام، خراسان رضوی، مازندران، چهار محال و بختیاری، البرز، آذربایجان غربی، مرکزی، کرمان، خراسان شمالی، همدان و یزد در وضعیت قرمز قرار دارند؛ همچنین استان‌های کردستان، هرمزگان، فارس و گلستان نیز در وضعیت هشدار قرار دارند.»

■ داروهای که مانع سلامتی شدند

معاون تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت هم روز گذشته از بی‌اثر بودن چهار دارو بر درمان کرونا خبر داد.

رضا ملکزاده در صفحه شخصی خود در شبکه اجتماعی اینستاگرام خبر داد که نتایج مطالعه سازمان جهانی بهداشت روی اولین داروهای درمانی روی بیماران بستری مبتلا به کووید ۱۹ منتشر و اعلام شد که رمدسویر بدون تأثیر است. ملکزاده در اینستاگرام نوشت: «با گذشت حدود هشت ماه از انجام بزرگ‌ترین مطالعه کارآزمایی بالینی سازمان بهداشت جهانی برای درمان بیماری کووید ۱۹ نتایج نهایی بررسی‌های روی اولین گروه از درم‌گناه‌اعلام شد که بر اساس آن چهار داروی ضد ویروس «رمدسویر»، «لوپیناویر»، «پنترفرون «بنا» و «هیدروکسی کلورکین» تأثیری در درمان، کاهش طول مدت بستری، نیاز به تهویه مکانیکی و مرگ و میر ناشی از بیماری مبتلایان به کووید ۱۹ بستری در بیمارستان نشان ندادند.»

وی افزود: «تعداد مرگ‌ها در طول این مطالعه هزار و ۲۵۴ مورد بوده‌است. این مطالعه جهانی که با مشارکت بیش از ۱۱ هزار بیمار بستری مبتلا به کووید ۱۹ بستری در حدود ۵۰۰ بیمارستان از ۳۰ کشور از شش منطقه جهان از جمله ایران (۴ هزار و ۵۰۰ بیمار از ۲۹ بیمارستان) صورت گرفت. این تحقیق نشان داد این درواخانه‌تها هیچ تأثیری در بهبود بیماران بستری مبتلا به کووید ۱۹ و کاهش طول بستری بیمارگ و میر آنها نداشته‌است؛ بلکه وضعیت بهبودی بیماران را هم دچار تأخیر کرده‌است.»

■ اقدامات ویژه سپاه تهران بزرگ

در همین زمینه فرمانده سپاه تهران بزرگ هم گفت: «برای مقابله با افرادی که نسبت به رعایت پروتکل‌های بهداشتی در اماکن عمومی بی‌توجه هستند، گروهی را با نیروی انتظامی و کادر درمانی و پزشکی تشکیل دادیم تا آنها را با امر به معروف و نهی از منکر ارشاد کرده‌است و در صورت بی‌توجهی به تذکرات و توصیه‌ها، به دلیل رفتار پرخطر و تهدید سلامتی مردم با آنها برخورد می‌کنیم؛ اما کار ارشادی در اولویت قرار داشته، بر همین اساس ماسک رایگان را در اختیار افرادی قرار می‌دهیم که بدون ماسک در اماکن‌های عمومی حاضر شدند.»

سردار محمدرضا یزدی، فرمانده سپاه محمد رسول‌الله (ص) تهران بزرگ با اشاره به اقدامات سپاه تهران در ایام شیوع وپروس کرونا گفت: «ما امروز با شرایط ویژه‌ای روبه‌رو هستیم، بر همین اساس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و همچنین سپاه محمد رسول الله (ص) تهران چند کار ویژه را با هدف جلوگیری از شیوع وپروس در سطح شهر مدنظر قرار داده‌است و دنبال می‌کند. ابتدا موضوع آموزش شیوه‌های پیشگیری از ابتلا و اطلاعات مهم در خصوص کووید ۱۹ در فضای مجازی است که با پیک سوم این بیماری توسط گردان‌های سایبری برای مردم مجدداً تشریح شده و به صورت جدی پیشگیری می‌شود.»

گفتنی است در جان حاضر نیز از تمام ظرفیت بیمارستان بقیعه‌الله برای بستری و درمان بیماران کرونایی استفاده می‌شود و در صورت نیاز قرار شده سپاه تمامی درمگاه‌های خود را به بیماران کرونایی اختصاص دهد.